

Eva KRÁLÍKOVÁ

Emanuel Arnošt z Valdštejna a jeho deníkové zápisky z léta roku 1742

Mládí a rodinné zázemí

Říšský hrabě Emanuel Arnošt z Valdštejna (1716-1789) patří k nejvýznamnějším osobnostem svého rodu a důležitým představitelům českých zemí 18. století.¹ Jedná se o významného barokního církevního hodnostáře – šestého litoměřického biskupa a představitele české vědy (sepsal vědecké dílo o historii rodu Valdštejnů). Pocházel po otci z miletínské větve Valdštejnů a narodil se 21. července 1716² v Praze jako páté dítě císařskému komořímu Janovi Antonínovi Jáchymovi z Valdštejna (1679-1763) a Anně Kateřině z Valdštejna (1687-1745) z lomnické linie.³ Pro církevní kariéru byl nejspíše určen kvůli zhoršeným finančním poměrům rodiny a faktu, že byl druhým nejmladším sourozencem ze čtyř bratrů a pěti sester.⁴ Ostatní tři bratři našli uplatnění ve vojenské a politické kariéře. O nejstarším Janu Karlovi se Emanuel Arnošt ve svých denících zmiňuje až za bavorsko-francouzské okupace Čech. Jan Antonín Albrecht vstoupil do kyrysnického pluku a jako nadporučík zažil všechna hlavní tažení sedmileté války. Dotáhl to na polního maršálka. S mladší sestrou Annou Kateřinou,

---

¹ Základní literaturou k jeho životu a dílu je Vít VLNAS, *Sběratelství mezi barokem a osvícenstvím. Vývoj uměleckých sbírek litoměřických biskupů v letech 1655-1790*, Praha 1988 (diplomová práce FF UK); výtah z předchozí práce byl publikován jako TÝŽ, *Emanuel Arnošt Valdštejn, barokní prelát v epoše rozumu*, FHB 15, 1991, s. 343-379; dále srov. Jana CHADIMOVÁ, *Emanuel Arnošt z Valdštejna (1716-1789). Dějiny, charakteristika a význam jeho knihovny*, Praha 1998 (diplomová práce FF UK) a Eva KRÁLÍKOVÁ, *Deníkové zápisky Emanuela Arnošta z Valdštejna z let 1741-1742 (K životu mladého preláta šlechtického původu)*, Pardubice 2004 (bakalářská práce FHS UPa).

² Uvádí sám Valdštejn ve svém deníku, ale někteří autoři udávají jiné datum narození: 1. července (*Ottův slovník naučný*, 26. díl, Praha 1907, s. 339 i ČÍŽEK, Karel, *ThDr. A JuDr. Hr. Emanuel Arnošt z Valdštejna, biskup litoměřický*, Litoměřické listy 14, 1936, č. 44, s. 12) nebo 17. července (Milan BUBEN, *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*, Praha 2000, s. 379).

³ Byl vzdáleným příbuzným Albrechta z Valdštejna. Roku 1758 byl rod spojen s Vartemberky.

⁴ Constantin von WURZBACH, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich*, Theil 52, Wien, 1885, s. 230.

dvorní dámou u ovdovělé císařovny Alžběty Kristýny Brunšvicko-Wolfenbüttelské⁵ ve Štýrském Hradci, pěstoval Emanuel Arnošt celý život velmi vřelé vztahy. Největší přátelství ho však pojilo s nejmladším z bratrů Bertoldem Vilémem, který za války o rakouské dědictví sloužil jako poručík v kolovratském jezdeckém pluku. Jeho zájem o válečné události, patrný z převažujících zápisků o tomto námětu, musel být podmíněn též aktivitami jeho bratrů. Na duchovního tak získal jistě velmi překvapivý přehled o vojenské tematice.⁶

O jeho dětství a dospívání bohužel nic přesného nevíme. První vzdělání získal zřejmě u pražských jezuitů. Na jeho pozdější hlubokou zbožnost musela bezpochyby působit okázalá propagace barokní katolické církve, zejména kanonizace Jana Nepomuckého v roce 1729. V roce 1733 vstoupil do staroměstského škapulířového bratrstva a stal se sodálem latinské mariánské kongregace vedené jezuitu z Klementina. Obliba kultu Panny Marie a víra v její zázračné obrazy ho pak provázela celý život. Také jeho zájem o přírodní vědy vzešel zřejmě ze studií u jezuitů.⁷

Studium teologie a práva v Římě na Collegiu Germanicu (1735-1741)

V roce 1735 vstoupil na Collegium Germanicum v Římě a dosáhl zde za šest let doktorátu z teologie a kanonického práva. Navázal četná přátelství a stal se benefaktorem kolejní knihovny slezského národa. Zde je s největší pravděpodobností možné pozorovat počátek jeho bibliofilských sklonů. O dějepisectví se ale zatím zřejmě nezajímal. Na konci studia vypracoval soupis všech studentů slezského národa na Collegiu Germanicu a všech rektorů, alumnů a promováných doktorů. Zda se však setkal s propagátory katolického osvícenství či se blíže zajímal o dílo italských dějepisců Muratoriho a Benedikta XIV., se nezdá pravděpodobné. Spíše naopak. Ohromovaly ho barokní slavnosti města Říma, interiéry chrámů a hrobky. Pravidelně si dopisoval s matkou a bratrem Bertoldem Vilémem. I v Římě se stal členem tamních mariánských bratrstev a roku 1738 „dálkově“ též členem konfraternity Panny Marie Pomocné při jezuitském kostele v Innsbrucku. Nejvíce času však trávil studiem a plněním náboženských povinností. Jeho oblíbeným světcem byl sv. Stanislav Kostka a sv. Apolinář. Roku 1740 přijal jako subdiákon členství ve Větším bratrstvu Panny Marie při Collegiu. Jeho pobyt vyvrcholil roku 1741 kněžským svěcením, které obdržel přímo z rukou papeže

---

⁵ Jedná se o manželku zemřelého císaře Karla VI., která usilovala o sňatek své stejnojmenné neteře s pruským korunním princem Fridrichem, pozdějším Fridrichem II., od sňatku si marně slibovala, že povede k prusko-rakouskému sblížení. Ani později, po roce 1740, se jí nepodařilo dosáhnout prostřednictvím synovce, Ferdinanda Brunšvického, sblížení s Pruskem. Brigitte HAMANNOVÁ (red.), *Habsburkové: životopisná encyklopedie*, Praha 1996, s. 52-53.

⁶ J. CHADIMOVÁ, *Emanuel Arnošt z Valdštejna*, s. 17-21.

⁷ V. VLNAS, *Sběratelství*, s. 106-108.

Benedikta XIV. Pobytem ve věčném městě získal kulturní rozhled a navázal důležité styky, které využíval až do svého stáří.⁸

Dne 3. dubna 1741 se s Ferdinandem Langem a baronem Františkem Grossem vydal menšími oklikami zpět domů. Miniaturní obdoba kavalírské cesty přes Tyrolsko a Bavorsko mu trvala necelé tři měsíce. Trasa se neodchylovala od obvyklého schématu kavalírské cesty po Itálii a Říši. Jako předtím v Římě, i zde ho zajímaly především hroby místních světců, kostely, kláštery, knihovny – hlavně obrazy, knihy apod. Např. z popisu návštěvy zámku Ambras nedaleko Innsbrucku lze usoudit na to, že ho fascinovala numizmatika. V Bavorsku se se svými spolujezdcí rozloučil a pokračoval domů sám. V Mnichově však ještě udělal zastávku za účelem návštěvy kurfiřtské rezidence a 20. června pak v Praze konečně „...mit der gnadt des allerhöchstens meine reis glücklich geendiget.“⁹

Proboštem a kanovníkem (1741-1759)

Po příjezdu ze studií strávil nejvíce času navazováním kontaktů s nejvýznamnějšími zemskými osobnostmi (především z řad církve), jelikož neměl zajištěnou žádnou prebendu a mířil vysoko. Po dobytí Prahy francouzsko-bavorským vojskem s následnou roční okupací města se ale jeho pozornost začala obracet spíše k válečným událostem než k náboženské kontemplaci. Většinu zápisků tvoří popis větších či menších šarvátek mezi rakouskými a cizími vojsky, podrobný popis poloh vojsk a jejich početní stavy, průběhy bitev a potyček s údaji o počtech mrtvých. Je zřejmé, že se o válečné dění na čerstvě vysvěceného kněze zajímal až příliš.¹⁰

O strachu Valdštejnovy rodiny z následků kolaborace jeho bratra Jana Karla se z deníků Emanuela Arnošta nelze nic dozvědět. Jan Karel však nakonec potrestán na majetku nebyl, z politiky se ale vzdálit musel a je možné, že jeho činy ovlivnily i kariéru Emanuela Arnošta. Rok po příjezdu z Říma byl se svými rodiči nucen uprchnout kvůli francouzsko-bavorské okupaci na venkov na zámek v Miletíně, kde se zabýval sháněním zpráv o dění, zvláště v Praze. Do svého deníku si psal opět především výtahy z vyhlášek, zaznamenával pohyby vojsk atd. Začal se také z dlouhé chvíle zabývat dějinami svého rodu. Později se zajímal o historii a genealogii zvláště svého starobylého rodu.¹¹

---

⁸ TAMTÉŽ, s. 108-109.

⁹ Srov. Eva KRÁLÍKOVÁ, *Cesta Emanuela Arnošta z Valdštejna z teologických studií v Římě (1741)*, in: Jiří KUBEŠ (ed.), *Šlechtic na cestách v raném novověku*, Pardubice 2007 (v tisku); dále srov. deník uložený v SOA Praha, RAV, Rkp., sign. 316, nestr.

¹⁰ E. KRÁLÍKOVÁ, *Deníkové zápisky*, s. 16-20.

¹¹ Valdštejnové svůj původ odvozují od rodu Markvarticů, od nichž také převzali do svého erbu lva. Jan HALADA, *Lexikon české šlechty*, Praha 1992, s. 169.

Léta 1741 – 1742, která strávil v Praze, formovala asi nejvíce jeho osobu. Navázal zde většinu svých přátelství a začal budovat svou numismatickou a knižní sbírku. Zřejmě až s příchodem francouzských vojsk přišel do intenzivnějšího styku s myšlenkami osvícenství. Informace o něm však získával také později od svých placených agentů a spolupracovníků, kteří mu od padesátých let mimo nakupování knih a písemností ve Vídni, Drážďanech a Římě posílali též informace o dění v těchto místech.¹²

Názor, že jeho kariéra byla kvůli kompromitaci bratra ve válce o dědictví rakouské zpomalena, je sporný.¹³ Nakonec totiž roku 1743 získal obročí infulovaného probošta v Jindřichově Hradci. Tento přechodný úřad nahradil roku 1745 úřadem kanovníka ve Staré Boleslavi a roku 1746 v kapitule sv. Víta v Praze. Od roku 1748 byl též děkanem u sv. Apolináře v Praze. Během pražského kanonikátu hlavně kázal – většinou v češtině – a zdá se, že dobře, na což byl také náležitě hrdý. Roku 1756 byl jmenován světícím biskupem a titulárním biskupem amycejským „in partibus“ s určením pro pražskou diecézi a přijal též biskupské svěcení. Stal se také proboštem staroboleslavským, ale v roce 1759 tento titul nahradil hodností kapitulního děkana.¹⁴

Do svých deníků, které si vedl v letech 1735-1746, si zapisoval různorodé informace, což vypovídá o jeho všestrannosti. Popisoval slavnosti pořádané řády a bratrstvy, cestu do Třeboně k uvítání panovnického dvora nebo své zájmy – jako např. návštěvu hradčanské kunstkomy. Někdy se ale zajímal i o klepy, byl bystrým komentátorem a úspěchy jeho kázání svědčí o tom, že musel být také dobrým psychologem. Barokní homiletika byla též často fyzickým výkonem, a že nebyl žádný střízlík, potvrzují též jeho podobizny. Časté pobyty u jiných šlechticů svědčí o jeho společenské oblíbě a cti. Mezi jeho vášně patřila jako u většiny šlechticů loterie, hony a slabost měl také pro tabatěrky. Pryč byla též dětinská víra z mladického a římského období. Od roku 1752 si místo deníků psal tzv. memorabilia v pěti jazycích (německy, latinsky, francouzsky, italsky a ojedinele česky). Jedná se o úryvky z novinových zpráv a vlastní korespondence s předními osobnostmi rakouské monarchie a s jeho evropskými agenty. Jen výjimečně v nich ale najdeme události týkající se jeho životních osudů, jinak si zapisuje téměř vše, co lze.¹⁵

---

¹² V. VLNAS, *Sběratelství*, s. 113-118.

¹³ V době volby biskupem se stal také tajným radou a možnost koadjutorství při arcibiskupství v Haliči ve Lvově s právem nástupnictví nezavrhl panovnice, ale on sám. Tvrdil, že nezná tamější jazyk. V. VLNAS, *Sběratelství*, s. 75.

¹⁴ M. BUBEN, *Encyklopedie*, s. 379-380.

¹⁵ TAMTÉŽ, s. 379-380.

Litoměřickým biskupem (1760-1789)

S arcibiskupským postem se Valdštejn sice rozloučil, litoměřickou diecézí však s chutí přijal a sám se o její získání zasadil. Roku 1759 jej Marie Terezie jmenovala šestým litoměřickým biskupem a rok poté byl v této funkci potvrzen papežem Klementem XIII. a v Litoměřicích intronizován. Jednalo se sice o nejmenší biskupskou prebendu v Čechách, ale je nutné vzít v potaz, že litoměřický biskup stál v hierarchii hned za pražským metropolitou. Oblast byla také neustále ohrožena luteránským Saskem a biskupství proto potřebovalo schopného správce, který by též pozvedl zanedbané finanční i administrativní záležitosti. Díky organizační schopnosti své a děkana Slavíka se mu vše podařilo napravit. Do kapituly nechal zavést vodovod, založil zahradu, v Třebouticích¹⁶ postavil letní sídlo. Zasloužil se o rozkvět panství, projevil též organizační schopnosti zakládáním nových farností a roku 1762 generálního semináře (pro něj postavil i budovu), zakládal nemocnice a zřizoval fondy pro chudé. V době hladomoru 1772 ho venkované nazývali „otec chudých“. Ze své diecéze se vzdálil pouze jednou, když jel navštívit svou sestru do severní Itálie, aby si tam znovu prohlédl muzea a knihovny. V sedmdesátých letech se nejvíce rozvinuly jeho styky s pražskými osvícenci. Udržoval též kontakty s Vídní, Římem a Německem. Jak mu litoměřický kraj přirostl k srdci, lze usuzovat z události, kdy mu byla nabídnuta funkce koadjutora při arcibiskupství ve Lvově a on odmítl.¹⁷

Mecenáš, numizmatik, sběratel, bibliofil a dějepisec

Je důležité se uvědomit, že Valdštejn byl v první řadě biskupem, v soukromí se nejvíce věnoval svým sbírkám a jen občas se stýkal s českými dějepytcí. Jeho sbírka mincí patřila k nejhodnotnějším v Čechách a později se jako součást kolekce Františka Šternberka-Manderscheida stala základem numismatické sbírky Národního muzea v Praze. Umělecká sbírka čítá jen v litoměřické rezidenci podle dobových inventářů na šest set obrazů převážně deskové malby pozdního středověku. V kapli na zámku ve Stvolínkách shromáždil jedinečný soubor gotických deskových maleb, což byla na tu dobu nezvyklá záliba.. Sbírkou začal vytvářet možná již v roce 1759, s jistotou však od roku 1765. Dědičkou těchto sbírek se stala jeho neť Alžběta z Edelinku. Též vlastnil tehdy oblíbenou daktyliotéku – soubor sádrových odlitků klasických gem, pro experimenty určenou kolekci fyzikálních přístrojů s magnety, zvětšovacími skly, mikroskopy, teleskopy a miniaturními parními stroji. Měl i sbírku astronomicko-

---

¹⁶ August SEDLÁČEK, *Místopisný slovník historický Království českého*, Praha 1998, s. 897; KOL., *Umělecké památky Čech 4*, Praha 1982, s. 105.

¹⁷ J. CHADIMOVÁ, *Emanuel Arnošt z Valdštejna*, s. 21-24.

chronologických tabulek v podobě terčů, dva globy, geografické přístroje a kompas. Obrovská knihovna, kde shromažďoval především prvotisky, rukopisy či staré tisky, teď tvoří jádro litoměřické biskupské knihovny. Byl posedlý shromažďováním informací. Jeho úmysl uspořádat hodnotné knihovny v Čechách a pořídit inventář listin v zemi však naplněn nebyl.¹⁸

Valdštejnův archiv opisů důležitých listin ale poskytoval cennou pramennou základnu dobovým historikům. Jako jeden z prvních šlechticů umožnil přístup ostatním ve své soukromé sbírky a působil tak na další šlechtice. Druhá polovina 18. století byla mimo jiné obdobím, kdy se čeští šlechtici začínali zajímat o svoji minulost. Valdštejn se tudíž stýkal také např. se zakladatelem kritického dějepytu Dobnerem i geologem a numismatikem Bornem. S ním stál u počátků Učené společnosti, která si cenila jeho činnosti odborné historické, ale především asi jeho mecenášských aktivit. Jeho dílo zůstává skryto v archivech. V předmluvě k prvnímu svazku *Abhandlungen einer Privatgesellschaft in Böhmen* ho však Born srovnává s osobnostmi jakými byli Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic, Jan Hodějovský z Hodějova, Karel starší ze Žerotína či František Adam Špork a najdeme zde i jeho portrét. V roce 1784 se však stal pouze čestným vicepresidentem Královské české společnosti nauk.

Jeho přítel Dobner mu představil Mikuláše Aduagta Voigta, jemuž byla numismatická sbírka a literatura Emanuela Arnošta podkladem k průkopnickému dílu o českých mincích *Beschreibung der bisher bekannten böhmischen Münzen* (Prag 1771). Díky Emanuelu Arnoštovi vydal Dobner kriticky Hájkovu *Kroniku českou*. Dopisoval si také např. s Pelclem a jinými, a to nejen německy a česky, ale i italsky či francouzsky. Jeho nejbližším spolupracovníkem byl ale jeho sekretář, generální vikář (později též kapitulní děkan), knihovník, heraldik, diplomatik Laurentius Slavík, který psal o dějinách litoměřického probošství a sepsal též Valdštejnův životopis, který je k nalezení ve Státním oblastním archivu v Litoměřicích.¹⁹ Emanuel Arnošt sám nepublikoval, ale štědře podporoval schopné historiky.²⁰

Osobnost na rozhraní mezi barokem a osvícenstvím

Nové racionalistické pojetí náboženství bylo neslučitelné s barokní hlubokou vírou v dogma, kterou si v mládí osvojil. Valdštejn byl dítětem baroka. Zřejmě však nebyl přívržencem protireformace. O opaku se ale také hovořit nedá. Josefínské reformy přišly až v době, kdy stárnul, a změnit jeho názory a vžitě stereotypy tedy již mnoho nemohly. Vídeňskému

---

¹⁸ TAMTÉŽ, s. 100.

¹⁹ SOA Litoměřice, BA, Schlenzova sbírka, sign. II/1,2.

²⁰ J. ŃUHLÍČEK a kol., *Státní archiv v Praze. Průvodce po archivních fondech III*, Praha 1972, s. 71-72.

dvoru, který nad církví získával stále větší vliv a s jehož některými závěry nejspíše nesouhlasil, však loajalitu zachovával nadále jako i tradičně téměř celý jeho rod.²¹

Jansenistické názory o obnovení prvotní církve, protijezuitské myšlenky či febronianismus, čili omezení moci Říma ve prospěch národních a tudíž státních církví či biskupství samých, u něj nalézt nelze, ač se s nimi musel v Římě setkat. Také české vlastenectví, ač česky (snad díky jezuitům) uměl a v mládí kázal, nejspíše vlivem pobytu v kosmopolitním Římě, u něj není možné prokázat. Stejně je to i s myšlenkami probabilismu – dobového teologického problému. Mnohem více než s národem se cítil spjat se svým rodem, a také proto zůstal osobností přeci jen spíše barokní. Svůj původ si cenil nade vše, při spolupráci s Dobnerem, Vogtem či Klauserem na ni však zcela zapomínal.²²

Svého cíle – stát se arcibiskupem – roku 1764 málem dosáhl, ale přednost byla nakonec dána oblíbenci vídeňského dvora baronu Příběhovskému. Jeho sen o napodobení svého možného vzoru – vzdáleného příbuzného Jana Bedřicha z Valdštejna, 16. pražského arcibiskupa – tak zůstal nenaplněn. Emanuel Arnošt zůstal v Litoměřicích až do své smrti 7. prosince 1789. Zemřel ve věku 73 let.²³

Bohužel ale složitá osobnost tohoto velmi kultivovaného člověka zůstává skryta a byla zatím vykládána dosti rozdílně. Valdštejna je těžké zařadit, je to člověk období přechodu, rozhraní dvou velmi rozdílných epoch. Mentalitou – především v mládí – se řadí k baroku, jeho chování v pokročilejším věku však mnohdy vykazuje osvícenecké rysy. Ne vždy je mu však lhostejná jeho hierarchická nadřazenost, nicméně mecenát osvícenců mu upřít nelze. Především byl ale činný jako církevní hodnostář, který prožil velice pestré změny. V období litoměřického episkopátu si již bohužel nevedl deník, proto o jeho myšlenkových pochodech lze pouze spekulovat. Dochovaly se sice memorabilia, z nichž ale není dost dobře možné vysledovat Valdštejnovy názory, jelikož jeho zápisky jsou velmi faktografické.²⁴

Příloha:

V příloze je editována část deníku²⁵ Emanuela Arnošta Valdštejna (toho času nedávno vysvěceného na kněze) z období 22. 6. – 14. 8. 1742. Jedná se o období mezi dnem, kdy se Valdštejn nejspíše poprvé dozvěděl o dalším obléhání Prahy (okupované Francouzy a Bavorsy), a končí útekem z tohoto města na venkov. Deník je psán německým jazykem, dobře

---

²¹ V. VLNAS, *Sběratelství*, s. 122-126.

²² TAMTÉŽ, s. 130.

²³ M. BUBEN, *Encyklopedie*, s. 379-380.

²⁴ V. VLNAS, *Sběratelství*, s. 126-133.

²⁵ Uložen v SOA Praha, RAV, Rkp., sign. 316, nestr.

čitelnou novogotickou kurzívou, která ovšem vypadá, jako by byla velmi ovlivněna tvary humanistického písma. Valdštejn totiž studoval šest let v Římě. Kvůli barokní stavbě věty a pojmům nejsou jeho věty občas do detailu srozumitelné. Valdštejn neměl předem určený maximální rozsah zápisu jako někteří jiní autoři. Tuto část jsem si vybrala, jelikož na ní chci demonstrovat relativní neměnnost stylu Valdštejnových záznamů v emocionálně jistě vypjaté době před, za a po útěku z Prahy. Je zde ale také patrný rozdílný prostor věnovaný popisu různých témat.

O denících²⁶ z první poloviny 18. století sepsaných osobami žijícími v českých zemích se toho zatím mnoho neví. Jsou však dosti rozdílné od zápisů v západní Evropě, kde na začátku 18. století došlo díky lepšímu přístupu ke vzdělání, rozšiřujícímu se ranému osvícenství (a s ním spojené tendenci k subjektivismu) k rozšíření psaní deníků nejen ve vyšších vrstvách. Nejedná se o záznamy pozorování a popisování okolí jako ve střední Evropě, ale hodnocení pocitů, stavů duše, religiálních a morálních myšlenek, v nichž autor reflektoval své postoje ke světu, atd.²⁷

Valdštejn je typickým středoevropským pisatelem deníku 17. a první poloviny 18. století. V denících z let 1741-1743 je strohý a odměřený jako jeho předchůdci před sto lety.²⁸ Praha, kde se tenkrát nacházel, byla ale okupovaná francouzsko-bavorským vojskem a mohl mít oprávněný strach ze sankcí následujících po prozrazení svých odbojných názorů. Proto nejspíše nikdy nic nekomentoval. Pozorované u něj mělo stále přednost před reflexí událostí. Na druhou stranu u tohoto strohého osobního deníku nehrozí, že se bude historický subjekt výrazněji sebekonstruovat. Valdštejn tak podal sice skrytý, ale obraz sebe sama, bez příkras a vylepšení. I v na první pohled velmi odměřených záznamech, jelikož jsou uchovány bez podstatnějších mezer, je možné odvodit každodenní a každoroční stereotypy jedince a někdy též vyčíst smýšlení, názory (např. loajalitu k habsburskému rodu) a pocity autora. I třeba jen ze stylu zápisů lze zjistit, co autor napsat nechtěl, ale myslel si.²⁹

Po příjezdu ze studií strávil nejvíce času navazováním kontaktů s nejvýznamnějšími českými osobnostmi (především z řad církve), jelikož mířil vysoko. Po dobytí Prahy

---

²⁶ Více k tomuto tématu Petr MAŤA, *Nejstarší české a moravské deníky (Kultura každodenního života v raném novověku a některé nové perspektivní prameny)*, FHB 18, 1997, s. 99-120.

²⁷ K deníkům dále Ralph-Rainer WUTHENOW, *Europäische Tagebücher. Eigenart – Formen – Entwicklung*, Darmstadt 1990.

²⁸ To se ale nedá říci o zápisích břevnovského opata Františka Štěpána Rauttenstraucha (1734-1785) z druhé poloviny 18. století, který si do svého deníku zapisuje především myšlenky a výpisky z literatury. Srov. Josef HANZAL, *F. Š. Rauttenstrauch ve světle svých deníků*, ČČH 93, 1995, s. 86-98. Výjimečně podrobně se rozepisuje ve svém deníku též kardinál Arnošt Vojtěch z Harrachu. Srov. Alessandro CATALANO, *Italský deník Arnošta Vojtěcha Harracha (1598-1667)*, in: Vilém HEROLD – Jaroslav PÁNEK (edd.), *Baroko v Itálii – baroko v Čechách*, Praha 2003, s. 333-353.

²⁹ SOA Praha, RAV, Rkp., sign. 316, nestr.

francouzsko-bavorským vojskem s následnou roční okupací města se ale začal zaobírat spíše válečnými událostmi než náboženskou kontemplací. Církevní záležitosti zmiňoval jen velmi stručně, a pokud se rozepsal, jednalo se většinou pouze o zázraky či pověry. O jeho prožívání církevních událostí se nelze dozvědět téměř nic. Zda je považoval za tak stereotypní, že podle jeho názoru nebylo nutné si je zaznamenávat, či ho více zaujalo vojenství, je těžké posoudit. Většinu jeho deníku tvoří popis větších či menších šarvátek mezi rakouskými a cizími vojsky, podrobný popis poloh vojsk a jejich početních stavů, průběhů bitev a potyček s údaji o počtech mrtvých. Je zřejmé, že se o válečné dění na čerstvě vysvěceného kněze zajímal až příliš.

Při transliteraci vybrané části deníku jsem dodržela následující pravidla. Upustila jsem od grafického vzhledu zápisků, kdy Valdštejn každý den odděloval čarou. Zkratky rozepisují do hranatých závorek, marginální poznámky do špičatých. Písmena a slova psaná humanistickým písmem jsou zvýrazněna kurzívou.

[...]

freÿtag den 22ten Junÿ [1742] Verbliebe ich³⁰ gantzen tag zu haus.

NB heÿte ist zu Vernemmen geweßen, wie daß die köniogl[iche] österreichrische manschafft sich gegen Prag näherte undt auff den weißenberg zusammenruken thäte, ist alßo baldt wiederumb eine andere belägerung³¹ zu erwarten. Gotte gebe nur glücklich Vor uns sammentliche Inwohner.

sambstag den 23ten Junÿ Verrichtete ich meine andacht in der kirch deren h[erren] Patern trinitarien³² und leßete alda die heÿl[ige] meß beÿ dem Creitz altar sonst Verbliebe ich gantzen tag zu haus, undt hat sich nichts sonderbahres zugetragen als daß sehr Viele Von adel hinweeg reißen wegen etwan bald folgender belägerung der stadt Prag.

sontag den 24ten Junÿ leßete ich die heÿl[ige] meß in der Kirch deren h[erren] Patern trinitarien beÿ dem Creitz altar.

NB heÿte fangeten die frazoßen auff offentlichen Gassen zu sammen mit gewaldt Viele Von hießigen Inwohnern umb in der festung annoch e[i]nige werker zu Verfertigen helffen.

Item Vmb 4 uhr nachmittags wurde auff allen 3 Rathshäußern publiciret, wie nach zwischen 9ter und 10ter Stund abents niemandt auff der gassen sich befinden solle unter keinem Vorwandt, sondern die häußer Versperret halten solten gehalten werden mit einer lampen auff die gassen, auch keiner zu fenster heraus sehen solle, Viel weniger wann ein Lerm in der stadt geschehen solte, sich heraus begeben.

Montag den 25ten Junÿ Verbliebe ich gantzen tag zu haus.

NB heÿte Vernemmete mann wie daß die König[lichen] österreichrischen sich der stadt zunäherten.

dienstag den 26ten Junÿ Verbliebe ich gantzen tag zu haus, undt hat sich nichts sonderbahres zugetragen.

---

³⁰ Emanuel Arnošt z Valdštejna (1716-1789), 6. litoměřický biskup, mecenáš, numismatik, sběratel, bibliofil. E. KRÁLÍKOVÁ, *Deníkové zápisky*, s. 16-23.

³¹ Jedná se o obléhání Prahy (okupované Francouzy a Bavory) vojsky habsbursko-lotrinské monarchie v druhé polovině roku 1742.

³² V českých zemích působila jen přísnější reformovaná odnož tzv. bosých trinitářů (discalceati), kteří byli do Prahy povoláni na počátku 18. století. Získali místo ve Spálené ulici a vybudovali zde první a jediný český konvent (vybudován do roku 1716, zrušen roku 1784) s kostelem Nejsvětější Trojice ve Spálené ulici. Klášter je dnes zbořený, kostel se ale zachoval. Pavel VLČEK – Petr SOMMER – Dušan FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 32-33, též R. BAŤKOVÁ a kol., *Umělecké památky. Nové město, Vyšehrad, Vinohrady*, Praha 1998, s. 127-131.

Mittwoch den 27ten Juny begabe ich mich nachmittags nach Carlshoff allwo auff dem so genanten Kuchler berg in könig[liche] österreichrische *Armée* in ihren Laager stehendt sahe.

NB heute Vormittags gegen 9 undt 10 uhr langete alhier zu den hießigen *Gouverneur* h[errn] Graffen Von *Baviere*³³ ein König[licher] österreichrischer *Tambour* Von Lichtensteinischen *Regiment*, ohne daß man erfahren kunte was er mitprachte, undt erst gegen 5 uhr nachmittags mit gewöhnlichen brauch abgefertiget wurde.

Itèm heute wurden nichtweith Von weissen berg die frantzösische furagierer nebst ihrer bedekung Von denen König[lichen] öster[reichrischen] hussaren angegriffen auch theils erleget, gefangen undt Verjaget, die Knechte aber wurden mutter nakendt abgezogen undt albo nach Prag gejaget, die beüthe bestunden in nicht wenig pferden, maulthieren undt einigen *fourage* wägen.

donnerstag den 29ten [Valdštejn se přepsal, bylo 28., pozn. autorky] Juny Verrichtete ich meine andacht in der Kirch deren h[erren] Patern trinitarien undt leßete alda beý dem Creitz altar die heý[lige] meß, sonst Verbliebe ich gantzen tag zu haus.

NB heute Vormittags beruffete zu sich h[err] feldt marschall *Belle-Isle*³⁴ alle *Superiores Regulares* undt ließ ihnen Vermelden, wie daß sie in ihre Klöster keinen soldaten ohne gehörigen pallet annemmen sollen, wohl auch zu nachts alles Versperret halten undt so ferne einen kranken in der nacht zu Versehen gehen müsten umb die wacht zu schicken undt solcher begleitet zu gehen.

freýtag den 29ten Juny Verrichtete ich meine andacht in der Kirch deren h[erren] Patern trinitarien undt leßete alda beý dem Creitz altar die heý[lige] meß.

NB heute gegen mittag Verreißete Von hier die frau mahmb francißka baronin Von bechingnie.³⁵

sambstag den 30ten Juny leßete ich die heý[lige] meß in unßerer haus Capeln. sonst Verbliebe ich gantzen tag zu haus, undt heute erreignete sich nichts besonderes

In July

sontag den 1ten July Verrichtete ich meine andacht in der Kirch deren h[erren] Patern trinitarien undt leßete alda beý dem hohen altar die heý[lige] meß. sonst Verbliebe ich gantzen tag zu haus.

NB heute ist abermahlen ein trompeter Von denen König[lichen] österreichrischen angelanget ohne daß man weiß was er mitgepracht.

Montag den 2ten July Verrichtete ich meine andacht in der Kirch deren h[erren] Patern trinitarien undt leßete alda beý dem Creitzaltar die heý[lige] Meß. Nachmittags aber fahrete ich mit meinen gnäd[igen] h[errn] Vattern³⁶ in dem Gräff[lichen] Gallaschischen garten unweith dem Carlshoff.

NB heute nachmittags ist der frantzösische feldt Marschal undt *Commendierender En Chef Belle-Isle* unter begleitung eigener 100 *Granadiers* nach Mordžan³⁷ gefahren, umb sich aldort mit denen König[lichen] österreichrischen wegen übergab der stadt abzufinden, es wurden auch oben erwehnten

³³ Blíže neurčený šlechtic.

³⁴ Charles Louis Auguste Marquis de Belle-Isle, hrabě z Fouquet (1684-1761). Francouzský diplomat. Bojoval ve válce o španělské dědictví a ve válce o dědictví polské. Roku 1718 se stal francouzským maršálkem. Příkladně se o to, že bylo po Vídeňském míru roku 1735 Lotrinsko postoupeno Francii. Je pokládán za hlavního strůjce války o dědictví rakouské a koalice proti Marii Terezií a též zvolení Karla VII., jemuž chtěl postoupit Čechy (Marii Terezií měly zůstat jen Uhry a Dolní Rakousy). Roku 1741 patřil k válečné straně, kterou Fleury určil ke vstupu do války o rakouské dědictví. Přiměl Karla Albrechta, aby dobyl listopadu 1741 Prahu, kterou pak nechal Brogliemu a odebral se na korunovaci. Broglie však musel později ustoupit a tak se Belle-Isle vrátil, provedl v prosinci 1742 nebezpečný ústup do Chebu. V letech 1744-45 byl v anglickém vězení a v roce 1746 obhájil jako vrchní poručík armády v Itálii francouzské hranice proti Rakousku a Sardinii. 1748 byl povýšen na vévodu a paira a stal se členem akademie. Od roku 1758 byl ministrem války. Jeho memoáry byly vydány v roce 1760 v Londýně. Pro smělé plány byl zván Maréchal l'Imagination. *Ottův slovník naučný* (dále jako OSN), díl 3., Praha 1907, s. 688.

³⁵ Jde o manželku Ignáce Bechyňského z Lažan, který se roku 1736 ujal Vilimovic a Pavlova, Marii Františku z Věžník, jelikož její syny (Ignáce, Meinrada, Jana, Emanuela) roku 1741 označil ve svém deníku za malé. TAMTÉŽ, s. 629.

³⁶ Jan Antonín Jáchym z miletínské větve (1679-1763) – císařský komoří. J. CHADIMOVÁ, *Emanuel Arnošt z Valdštejna*, s. 18.

³⁷ Farní ves u Zbraslavi. 1178 daroval Soběslav II. ves kostelu na Vyšehradě. Ve 14. století tu byl farní kostel, jehož patronem byl některý kanovník vyšehradský. Také tam byl dvůr sakristiána u sv. Víta. Větší část náležela ale Novému městu Pražskému. Roku 1622 postoupeno klášteru zbraslavskému. A. SEDLÁČEK, *Místopisný slovník*, Praha 1908, s. 616.

h[err] feldmarschall Von denen Königl[ichen] österreichischen 2 compagnien *Curassiers* wie auch ein obrist *Lieutenant* Printz Carl Von Lobkowitz³⁸ entgegen geschicket umb solchen bies Modržan zu *escortieren*, allein da die 2 *compagnien* zu dem neu thor³⁹ ankometen, undt gemelter h[err] feldt Marschall zu dem spittel thor⁴⁰ schon ab[g]egangen, haben sie einander Verfehlet.

dienstag den 3ten July fahrete ich nachmittags mit mein gnäd[igen] h[errn] Vattern umb die schieff bruke so beÿ den glein Wenedig ist, zu sehen, über welche auch wir in den schwartzenbergischen giengen, in zuruk weeg aber eine *visite* h[errn] Graffen ferdinandt Von Waldstein⁴¹ gethan.

NB heüte ist abermahlen ein trompetter Von denen König[lichen] österreichischen ankommen, was er aber mit gepraucht, ist unbekant.

Mittwoch den 4ten July Verrichtete ich meine andacht in der Kirch deren h[erren] Patern trinitarien undt leßete beÿ dem Creitz altar die heÿ[lige] Meß, sonst Verbliebe ich gantzen tag zu haus.

donnerstag den 5ten July Verbliebe ich gantzen tag zu haus, undt hatte sich nichts besonderes erreignet.

freÿtag den 6ten July Verbliebe ich gantzen tag zu haus.

NB heüte nachmittags riethe unter begleidung Vieler Generals persohnen in grosser pracht die werker zu besehen der frantzösische feldt Marschal *Belle-Isle*.

sambstag den 7ten July Verrichtete ich meine andacht in der kirch deren h[erren] Patern trinitarien undt leßete alda beÿ dem Creitz altar die heÿ[lige] Meß, sonst Verbliebe ich gantzen tag zu haus, auch hatte sich heüte nichts sonderbahres erreignet.

sontag den 8ten July Verrichtete ich abermahlen meine andacht in der Kirch deren h[erren] Patern trinitarien undt leßete eben alda beÿ dem Creitz altar die heÿ[lige] meß.

NB beÿ dem gestrigen nachmittägigen tonnerwetter hat sich zugetragen, daß der tonner in dem frantzösischen lager beÿ buben⁴² einen *officier*, undt 9 gemeine soldate erschlagen.

Item ist heüte kundtbahr worden, wie daß sich zweÿ frantzösische *officiers* in Potzkall⁴³ beÿ dem wasser mit degen geschlagen, aus welchen einer todt geblieben.

Montag den 9ten July Verbliebe ich gantzen tag zu haus.

NB heüte ist zu Vernemmen gewesen, wie daß sich zu öfftern in der benedictiner kirch in Emmaus woraus die franzoßen ein kranken haus gemacht, ein geistlicher dießes ordens Von ansehnlicher größe undt ehrbahren alter sehen ließe, auch denen da wohnenden kranken mit dem finger trohete, insonderheit aber da solche alles unflath in die ~~krunff~~ kruffte deren geist[lichen] dießes ordens werffeten, nachdeme nun daVon dieße ihren officir die nachricht gaben, undt Jener sich dessentwegen beÿ dem Prelaten anfragete, bekame er zur antwortd, ihme h[errn] Prelaten wäre nichts bewust, er schikete auch keinen dergleichen geistlichen aldahin, beschlüssete alßo der officir einen solchen zu fangen, worzu er auch den befehl ertheilete, als nun sich oben erwehnter geistliche abermahlen sehen ließ, lauffeten die soldaten zusammen, undt ringeten solchen umb dadurch den befehl ihres officirs Vollzuziehen, allein es Verschwindete ihnen der geistliche, undt eben dieße nacht durch seÿnd ihrer mehr als 70 ertrußelt worden, welche den andern tag darauff frühe alle todt in ihren bethern gefonden wurden. Ist alßo zu schlüsschen, daß es ein straff gottes ware.

dienstag den 10ten July Verbliebe ich gantzen tag zu haus, undt hatte sich nichts besonderes zugetragen.

---

³⁸ Karel Adam z Lobkovic, c. k. podmaršál (1719-1760). *OSN*, díl 16., s. 227.

³⁹ Nová (Videňská) brána vedla k Senovážnému náměstí. Spojovala Prahu s Moravou a Rakouskem. „Nová“ brána nahrazuje v barokním opevnění Nového města Horskou bránu z gotického opevnění tohoto města. V gotickém opevnění od Horské (či Šibeniční) ke Koňské (či Svatopetrské) bráně vznikly čtyři bastiony – „Nová“ brána, Koňská brána, Žitná brána a Poříčská (Špitálská) brána. R. BAŤKOVÁ a kol., *Umělecké památky*, s. 178-179.

⁴⁰ Nejmladší z novoměstských bran, posunuta k vyústění dnešní ulice Na poříčí. Vedla do Saska, Lužice a Slezska. TAMTĚŽ, s. 179.

⁴¹ Jedná se o strýce Emanuela Arnošta – Ferdinanda Rudolfa z Valdštejna, který zemřel 1757. V. VLNAS, *Sběratelství*, viz nestránkovaná příloha této práce.

⁴² Má na mysli tehdejší vesnici Bubeneč u Prahy.

⁴³ Podskalí, část Prahy, jehož barokní přeměna souvisela s plavením dříví. Vznikly tu dva kostely, z nichž jeden byl farní. Při založení Nového města, bylo do něj začleněno. A. SEDLÁČEK, *Mistopisný slovník*, s. 710.

Mittwoch den 11ten Julý fahrete ich nachmittags mit mein gnäd[igen] h[errn] Vattern zum wasser in Potzkall,⁴⁴ umb alda die pallisaden, so die frantzoßen dort gemacht anzusehen, welche sehr lächerlich seynd geweßen.

donnerstag den 12ten Julý gienge ich gegen abents zu fus spazihren.

NB heüte nachmittags riethe h[err] frantzösischer feldtmarschall *Belle-Isle* in die gegendt bey Wolschan⁴⁵ mit grosser bedeckung *recognosciren*, allein wurde Von denen könig[lichen] österreichischen hussaren bald zuruk getrieben, undt Verhinderet, daß er in die stadt zuruk=kehren müste.

freÿtag den 13ten Julý Verbliebe ich gantzen tag zu haus, undt erreignete sich nichts sonderbahres.

sambstag den 14ten Julý Verrichtete ich meine andacht in der Kirch deren h[erren] Patern trinitarien, undt leßete alda bey dem Creitz altar die heÿ[lige] Meß.

NB heüte nachmittags ist auff dem Roß mark⁴⁶ 1 frantzösischer, undt 1 beÿrischer soldat auffgehenket worden, deren einer einen wagen ausgeschnitten, der andere aber einen hut gestohlen, da Viele Juden dießer *execution* zu seheten seynd sie Von denen Christen mit schlägen nicht wenig beladen worden.

sontag den 15ten Julý leßete ich die heÿ[lige] meß in der Kirch deren h[erren] Patern trinitarien bey dem hohen altar, sonst Verbliebe ich gantzen tag zu haus. Heüte speisseten bey uns zu mittag h[err] Vetter Graff ferdinandt Von Waldstein, h[err] Vetter Graff Alexander Poniatowský,⁴⁷ undt h[err] Graff steský.⁴⁸

NB heüte nachmittags <wurde durch dei stadt ausgetrommelt> wie daß die frantzoßen die dem dechant Von allen heÿ[ligen] h[err] baron Von břzichowský⁴⁹ benommene sachen Verkauffen werden, weillen selbter die <auff seinen theil> ihme grosse auferlegte summa geldt nicht abgeföhret, so Vor aushaltung der frantzoßen gehören hatte sollen, wie es alle übrige geistlichkeit bewerkstelligen müste.

Montag den 16ten Julý Verrichtete ich meine andacht in der kirch deren h[erren] Patern trinitarien, undt leßete alda die heÿ[lige] Meß bey dem Creitz altar. sonst Verbliebe ich gantzen tag zu haus, undt hat sich nichts besonderes zugetragen.

dienstag den 17ten Julý Verbliebe ich gantzen tag zu haus.

NB heüte langete allhier an mit einen trompeter ein Corneth Von König[lichen] österreichischen wegen besondern geschäftten.

Itèm wurde heüte nachmittags auff dem Roßmark⁵⁰ ein beÿrischer soldat auffgehenket, weillen solcher sogahr über die schantzen herunter gesprongen umb zu deßertiren nebst noch 2 andern, welche glücklich dar Von kommen, letzter aber sich beschädiget, und bliebe liegen wurde alßo auff den schubkarn zum richtplatz geföhret, undt alßo dennoch hingerichtet.

Mittwoch den 18ten Julý Verbliebe ich gantzen tag zu haus.

NB heüte wurde kundbahr wie daß Patenten in teütscher undt böhmischer sprach alhier zu Prag Verfertiget wurden, in welchen der keyßer denen bauern die freÿheit ertheilet undt auff 3 Jahr Von allen gaaben freÿsprechet, wann solche sich wieder die könig[liche] österreichische aufflehnen, auch wieder sie die waffen ergreifen wurden, solche patenten seynd alhier zu Prag nicht publicieret, sondern unter die bauern ausgeschicket worden.

Itèm ist die nachricht eingeloffen, wie daß der denen frantzoßen zu hieff kommende *succurs* so in frantzösischen, undt theils Reichs troupen bestunde zwischen Klattau undt Přzeschtitz⁵¹ übel bewilkommet, undt Völlig geschlagen worden.

---

⁴⁴ TAMTÉŽ.

⁴⁵ Olšany – farní ves s tvrzí u Prahy. Roku 1882 byly připojeny k Libni a roku 1680 zde obec Starého Města pražského zřídila hřbitov pro zemřelé morem. TAMTÉŽ, s. 698.

⁴⁶ Koňský trh, dnes Václavské náměstí.

⁴⁷ Blíže neurčený šlechtic.

⁴⁸ Blíže neurčený šlechtic.

⁴⁹ Antonín Petr Příběhovský se narodil se roku 1707 a zemřel roku 1793. Teologická studia dokončil na Collegiu Germanicu v Římě, kde přijal od papeže podjáhenské svěcení. Roku 1739 se stal děkanem kolegiální kapituly u Všech svatých na Pražském hradě. Světícím biskupem pražským byl v letech 1752-1763, královéhradeckým biskupem mezi lety 1754-1763. Poté byl do roku 1793 dvacátým prvním arcibiskupem pražským. Srov. M. BUBEN, *Encyklopedie*, s. 267-272.

⁵⁰ Viz pozn. 46.

⁵¹ Preštica, město nad Úhlavou. Na začátku 18. století opět přešly na kladrubský klášter, který roku 1719 obnovil zaniklé probošství. Klášter držel obec od 1738 v tuhém poddanství. A. SEDLÁČEK, *Místopisný slovník*, s. 731.

donnerstag den 19ten Julý Verbliebe ich ebenfals gantzen tag zu haus.

NB heüte erfahrete man, wie daß die Vornehmsten hießigen prediger ihre predigen dem alhießigen *Vicario Generali* überschiken müsten, weillen sie angeklaget wurden, als hätten solche wieder der frantzosen thun undt lassen geprediget.

freýtag den 20ten Julý Verbliebe ich abermahlen zu haus.

NB heüte gegen 6 uhr nachmittag wurden sehr Viele stük gelesbet, albo daß man leichtlich erachten kunte, die könig[lichen] österreichrischen näherten sich zu der stadt.

sambstag den 21ten Julý Verrichtete ich meine andacht in der Kirch deren h[erren] Patern trinitarien undt leßete alda beý dem Creitz altar die heý[lige] Meß sonst Verbliebe ich zu haus. NB heüte habe ich das 26te Jahr meines alters erreicht mit der gnadt des allerhöchstens.

sonntag den 22ten Julý Verrichtete ich meine andacht in der Kirch deren h[erren] Patern trinitarien undt leßete beý dem Creitz altar die heý[lige] meß, sonst Verbliebe ich gantzen tag zu haus.

Montag den 23ten Julý Verbliebe ich gantzen tag zu haus, undt erreignete sich nichts sonderbahres, dergleichen dienstag den 24ten Julý.

Mittwoch den 25ten Julý Verrichtete ich meine andacht in der Kirch deren h[erren] Patern trinitarien undt leßete alda beý dem hohen altar die heý[lige] Meß. ~ ~~sonst~~ Verbliebe ich gantzen tag zu haus.

donnerstag den 26ten Julý Verrichtete ich meine andacht in der Kirch deren h[erren] Patern trinitarien undt leßete beý dem Creitz altar die heý[lige] Meß, sonst gantzen tag zu haus.

freýtag den 27ten Julý Verbliebe ich gantzen tag zu haus. NB heüte wurde ein weibs bildt ausgepeitschet, weillen sie einen soldaten den rath gegeben wie durch zugehen.

sambstag den 28ten Julý Verrichtete ich meine andacht in der Kirch deren h[erren] Patern trinitarien und leßete alda beý dem Creitz altar die heý[lige] Meß. Nachmittags fahrete ich mit mein brudern Johann Carl⁵² auff in das Graff Logische⁵³ haus, wo man Von dem thurn die *Piqvettes* deren König[lichen] österrei[chrissen] sehen kunte, dann *en visite* zum h[errn] Max Von bechin⁵⁴ kleinseither haubtman, NB heüt wurde einer auff dem Roßmark⁵⁵ auffgehenket.

sonntag den 29ten Julý Verrichtete ich meine andacht in der Kirch deren h[erren] Patern trinitarien, undt leßete alda beý dem Creitz altar die heý[lige] meß. sonst Verbliebe ich gantzen tag zu haus.

NB heüte unweith troýa⁵⁶ ist ein zimliches treffen zwischen denen König[lichen] österreichrischen, undt franzoßen geschehen, worin Viele ein undt anderer seith blieben.

Montag den 30ten Julý gantzen tag bliebe ich zu haus. NB heüte ist ein scharmützel beý dem schlichoff⁵⁷ geweßen, worin die frantzösische *fouragirer* stark gelitten. Itèm heüte seind auff dem Vestung Wischehradt denen frantzosen 2 grosse stüke gesprongen, so sehr Viele beschädigten.

dienstag den 31ten Julý Verrichtete ich meine andacht in der Kirch deren h[erren] Patern trinitarien undt leßete alda beý dem Creitz altar die heý[lige] Meß. Nachmittags gienge ich auff den Vühmark⁵⁸ zu fus spazihren.

In Augustý

Mittwoch den 1ten Augustý Verbliebe ich gantzen tag zu haus, sonst passierte nichts.

donnerstag den 2ten Augustý Verrichtete ich meine andacht in der Kirch deren h[erren] Patern trinitarien, undt leßete alda die heý[lige] meß beý dem Creitz altar. Nachmittags aber ware ich in seegen beý Maria Schnee.⁵⁹

---

⁵² Nejstarší ze čtyř bratrů. Zemřel roku 1774. Za války o radkouské dědictví stál zpočátku na straně Francouzů, čímž se mu podařilo udělat rychlou kariéru. Po porážce Francouzů však o ni přišel. J. CHADIMOVÁ, *Emanuel Arnošt z Valdštejna*, s. 19.

⁵³ Jedná se nejspíše o přepis a Valdštejn měl na mysli dům Losinských z Losinthalu.

⁵⁴ Maxmilián Josef z Bechyně, v letech 1735-1736 purkrabí hradu pražského. Později se stal zemským soudcem a hejtmanem Menšího Města pražského. Roku 1744 zdědil Hostačov a držel také dům v Praze. Zemřel roku 1766 a děti nezanechal. *OSN*, díl 3., s. 628.

⁵⁵ Viz pozn. 46.

⁵⁶ Trója, zámek v Dolním Ovenci u Prahy postavený v letech 1680-1688 Václavem Vojtěchem ze Šternberka. Později patřila hraběnce Pöttingové. A. SEDLÁČEK, *Mistopisný slovník*, s. 902.

⁵⁷ Zlíchov, ves u Smíchova. Na místě nynějšího kostela stála 1257 kaple sv. Štěpána, jež byla připojena ke kapitole Vyšehradské. Mezi lety 1669-1850 patřil pak ke Hlubočerpům. *TAMTĚŽ*, s. 1020.

⁵⁸ Dobyčí trh, dnes Karlovo náměstí.

NB heute Vormittags ist angedeutet worden wie nach auff dem befehl der frantzösischen Generalitet wegen abgang der *fourage* alle sowohl herschafften als burger innerhalb 24 stunden ihre samentliche pferde aus der Vortzuschicken unter 500 R straff Vor ein jedes pferd, wann solches in der wißitirung solte gefunden werden, nur allein wurden h[errn] Graffen Philip Von Kollowrath⁶⁰ *Praesidi* der deputations Commision, dem Ertzbischoff,⁶¹ undt denen 3 stadt haubt leüthen ein paar pferde zubehalten erlaubet, jedoch unßere König[liche] österreichrische liessen solche pferde durch ihr *Armée* nicht possiren, alßo ihrer sehr Viel aus mangel des futers repirten.

freÿtag den 3ten Augusti Verbliebe ich gantzen tag zu haus, undt hat sich nichts denkwürdiges zugetragen.

sambstag den 4ten Augusti leßete ich die heÿ[lige] meß in unßerer haus Capeln, sonst Verbliebe ich gantzen tag zu haus.

NB heute gegen mittag erhielten meine gnäd[ige] Eltern⁶² durch einen expressen *Tambour* einen *Passport* Von seiner König[lichen] hoch=heit dem Groß hertzen von Toßkana,⁶³ daß wir freÿ undt ungehindert durch die König[liche] österreichrische *Armée* passiren können.

sonntag den 5ten Augusti Verrichtete ich meine andacht in der Kirch deren h[erren] Patern trinitarien, undt leßere alda beÿ dem Creitz altar die heÿ[lige] meß. Nachmittags war ich mit der *visite* beÿ dem h[errn] Vettern Graffen Johann Von Wiesnik.⁶⁴ sonst passierte nichts.

Montag den 6ten Augusti Verreißeten wir samentlich mit 36 pferden /: so mit erlaubnus herein gelassen wurden :/ umb 5 uhr Von Prag und langeten umb 11 uhr abents zu brandeis⁶⁵ an, wo in den Audritzischen⁶⁶ haus Logirten auff den platz.

dienstag den 7ten Augusti hörete ich die heÿ[lige] meß in der pfarrkirch, nachmittags aber ware mit der *visite* beÿ Ihro Exce[llenz] der alten Gräffin Von Martinitz.⁶⁷

Mittwoch den 8ten Augusti leßete ich die heÿ[lige] Meß in der pfarrkirch beÿ den gnadenreichen Mariae bildt. sonst Verbliebe ich gantzen tag zu haus. NB heute bekommete ich Von h[errn] Graffen Joseph Von schaaffgotsch⁶⁸ einen tieger hundert zu schenken.

donnerstag den 9ten Augusti hörete ich heÿ[lige] meß in der pfarrkirch, undt nachmittags ware beÿ h[errn] Graffen herman zernin⁶⁹ mit der *visite*. NB heut Verreißete Von hier mein bruder Johan Carl zu

---

⁵⁹ Torzo někdejšího největšího, ale nedokončeného novoměstského trojlodního chrámu kláštera karmelitánů, založeného 1347. R. BAŤKOVÁ a kol., *Umělecké památky*, s. 144-151.

⁶⁰ Viceprezident české komory Filip Krakovský z Kolovrat. Rytíř zlatého rouna. Mezi lety 1732-1748 správce mincmistrovství a od roku 1747 nejvyšší sudí. V letech 1748-1771 nejvyšší purkrabí. Zemřel roku 1773. *OSN*, 14. díl, s. 605.

⁶¹ Mořic Gustav hrabě z Manderscheidu. Žil v letech 1675-1763. Biskupem Vídeňského Nového Města od roku 1720 do roku 1733. Stal se dvacátým arcibiskupem pražským (1733-1763). Za jeho pontifikátu byl roku 1736 dokončen skvostný náhrobek sv. Jana Nepomuckého ve sv. Vítu podle návrhu Jana Fischera z Erlachu. Za válek o rakouské dědictví se postavil proti Marii Terezií. M. Buben uvádí, že na jeho rozhodnutí mohl působit fakt, že jeho bratr a synovec bojovali ve falckém vojsku. Po korunovaci Marie Terezie se pokoušel obhájit, ale jeho důvody nebyly uznány a byl nucen opustit Prahu. Teprve roku 1754 byl částečně omilostněn. M. BUBEN, *Encyklopedie*, s. 216-218.

⁶² Viz pozn. č. 29 a Anna Kateřina z lomnické větve Valdštejnů (1687-1745). J. CHADIMOVÁ, *Emanuel Arnošt z Valdštejna*, s. 18.

⁶³ František I. Štěpán (1708-1765), císař, vévoda lotrinský, velkovévoda toskánský, manžel Marie Terezie. B. HAMANNOVÁ (red.), *Habsburkové*, s. 123-128.

⁶⁴ Jan Ignác z Věžník. Držel Mšeno a Lobež, ale nehospodařil dobře a statky byly uchváčeny od věřitelů roku 1746. *OSN*, díl 26. s. 639.

⁶⁵ Brandýs nad Labem. Roku 1581 byl povýšen na komorní město. Zdější zámek dal opravit Karel VI. A. SEDLÁČEK, *Místopisný slovník*, s. 54.

⁶⁶ Jedná se o dům rodu Audřických.

⁶⁷ Blíže neurčená šlechtična.

⁶⁸ Jedná se nejspíše o jeho kmotra Josefa Vilibalda Schaffgotsche. Od roku 1734 byl radou nad apelacemi (ale 1748 odešel z funkce). Roku 1743 byl zvolen za přisedícího zemského výboru. Zemřel roku 1772 a zanechal 2 syny. *OSN*, 22. díl, s. 946.

⁶⁹ Heřman Jakub Černín z Chudenic (1706-1784), pán na Nebilovech a Štáhlavech, c. k. rada. Dvakrát se oženil, poprvé s Ernestinou hr. Šternberkovou, podruhé s Marií Barborou hr. Schafgotschovou. Dohromady s nimi měl dva syny a tři dcery. *OSN*, díl 6., s. 625.

der König[lichen] *Armée*. Eben heute wurde der manbfeldische garten hinter dem strohöffer thor, worin sich frantzoßen auffhielten Von unßeren König[lichen] mit stuken beschossen.

freÿtag den 10ten Augusti die heÿ[lig]e meß gelesen beÿ dem miraculoßen Crucifix in der S[ankt] Wenceslai Kirch zu aldtbuntzlau.⁷⁰ Nachmittags ware beÿ Ihro Exce[llenz] der alten Gräffin Von Martinitz.

sambstag den 11ten Augusti leßete ich die heÿ[lig]e meß beÿ dem miraculoßen Mariae bildt zu aldtbuntzlau, nachmittags Verbliebe ich zu haus.

sonntag den 12ten Augusti Verrichtete ich meine andacht in der pfarrkirch, auch alda leßete beÿ dem miraculoßen bildt der allerheÿ[ligsten] 3faltigkeit die heÿ[lig]e meß. Nachmittags ware in seegen in der pfarrkirch, dann spatzihren geweßen in schloß garten. Eben heute speissete ich zu mittag beÿ dem h[errn] dechandt Von brandeis.

Montag den 13ten Augusti hörete ich die heÿ[lig]e Meß in der pfarrkirch, und sonst Verbliebe gantzen tag zu haus.

NB Vor einigen tägen wurde das orth sdenitz⁷¹ Von unßrigen König[lichen] österreicherischen soldaten angezonden, weillen sich darin die frantzoßen auffhielten, wo Von 50 man gefangen, und 20 mann Verbrennet wurden.

dienstag den 14ten Augusti hörete ich die heÿ[liche] meß in der pfarrkirch, nachmittags aber ware ich in schloß garten spatzihren.

NB heute nachts wurden die frantzoßen gezwongen sich aus ihren Laager beÿ bubentz⁷² in die stadt⁷³ zu reteriren, undt der Rest so beÿ dem spittel thor stünde, wurde alßo übel Von unßeren batterien begrüßet, daß Ihnen das thor nicht kleken⁷⁴ kunte, und ihrer alßo sehr Viel gethötet worden.

[...]

Zusammenfassung:

Emanuel Ernest von Wallenstein und seine Tagebuchverzeichnungen aus dem Sommer des Jahres 1742

In diese Studie ist ein Teil des Tagebuches vom Emanuel Ernest von Wallenstein (1716-1789; der sechste Bischof von Leitmeritz) in der Form der Edition zugänglich gemacht. Ich habe die Anmerkungen des jungen Priesters aus dem Zeitraum von 22. 6. – 14. 8. 1742 ausgewählt, da sie die Vielfalt seiner Aufschreibungen zeigen. Es handelt sich um Zeit, wenn er sich in von den Frantzoßen und Bayern belagerte Prag aufhielt. In seinen Tagebüchern, die er in den Jahren 1735-1744 schrieb, trug er die Aktivitäten, Erlebnisse und Wahrnehmungen, die er während des Studiums auf dem Collegium Germanicum in Rom und in den Jahren, wenn er nach Hause zurückkehrt unternommen hatte ein. Am Anfang ist noch ein kurzer Biogram dieses jungen Priesters beigefügt.

Obwohl Skizzen von Emanuel Ernest immer noch sehr schroff und zurückhaltend sind, hat die Analyse des Tagebuches bewiesen, dass es trotzdem möglich ist, die Auffassungen und Ansichten des Autors zu entschleiern. Er war, wie gesagt, Geistlicher. Trotzdem bestand die Mehrheit seiner Eintragungen, als er nach Prag zurückkehrte, aus Verzeichnissen, wem er geschrieben hatte und von wem er einen Brief bekommen hatte, mit wem er in Gesellschaft war, später die Beschreibungen von den Schlachten und Scharmützel des ersten schlesischen Krieges sowie Angaben über die Stärke und die Positionen der Truppeneinheiten und Bekanntmachungen der französisch-bayrischen Verwaltung, die über die Stadt ausgerufen wurden. Andererseits ist es möglich, dass er seine Notizen einer strengen Autozensur unterworfen hatte, da es in dieser Zeit nicht ungefährlich war, seine zu dem habsburgisch-lothringischen Haus loyale Meinung irgendwie zu äußern. Wenn also sein Tagebuch enttarnt würde, könnte es für seinen Besitzer noch unangenehme Folgen haben.

---

⁷⁰ Stará Boleslav. Zdejší kostel sv. Václava byl postaven v letech 1039-1046. Při něm vznikl klášter pro kanovníky, z něhož se vyvinula kapitula s proboštem, děkanem, kustodem a scholastikem. Kostel založil kníže Boleslav I. za to, že vpadl do Polska a unesl tělo sv. Vojtěcha do Čech. V letech 1739-1759 zde byl proboštem E. A. z Valdštejna. Od počátku 18. století působili kapitulní děkanové na osudy Boleslavi více než proboštové. A. SEDLÁČEK, *Mistopisný slovník*, s. 42.

⁷¹ Zdenice u Prahy. A. PROFOUS – J. SVOBODA, *Místní jména v Čechách*, Praha 1957, díl IV., s. 760.

⁷² Vlastně Přední Ovenec, dnes Bubeneč. Zemský svobodný statek. Zbytek vsi patřil k nejvyššímu purkrabství. Zdejší kostel přifařen roku 1738 k Bohnicím. A. SEDLÁČEK, *Mistopisný slovník*, s. 74.

⁷³ Má na mysli Prahu.

⁷⁴ Zde ve významu stačit.